

לשיטוט אחרון ברחובות באקו, להתבסס מאוירת הלילה של מקום פלאים זה.

(בשבוע הבא: טיפיליסי וקוטאסי)

רישום של מאיאקובסקי: "הקץ למשקאות תוצרת בית" במסיגרת מסע נגד האלכוהוליסטים

מנגד

הפרופסור והשוואנצים

פרופ' רב סדן מיועדנו ומכובדנו אינו בין אלה שלא יחמיצו ריאיון. פעם אפילו סירב להתראיין בנימוק זה, שאת שיש לו לומר הוא אומר בכתב; נימוק מכובד וקביל לכל הדעות בימים ריאיונולוגיים כימינו. סירוב זה להתראיין הוא גם שהקנה אמנות שלכאורה, אמנות שעל פני השטח לפחות, לקובלנתו בעת האחרונה היא "הסיפור העברית היום יותר מדי קשורה עם העיתונות. הרסו את המחשבה בשל העיתונות". אף זה טיעון לגיטימי הראוי שישימש נושא לסיחה, אולי אפילו ב"סוף צייטוט" שלנו.

אבל לא לעולם חוסן. סוף כל סוף השיאו יצרו של החוקר והמבקר הנכבד ויצא מתוך דלת אמות של ביקורת שבכתב שגור על עצמו והלך הוא עצמו — אי עיניים שכך ראות — אל המראיינים הנלוזים. אלא, חכם שכמותו, לא לסתם מרעיון, סליחה, מראייניו הלך, כי אם לאלה שבנוקדה, ביטאונם של מתנחלי יש"ע דווקא. אפשר מתוך קירבה שכרוח ואפשר כדי להרחיק מעט ערותו מה ציבור הרחב. כולנו הלא יודעים את שהמליצו שם החכמים לכל מי שיצרו גוער עליו.

וכך נתקיים גם בו אותו פסוק על דבר ייצר הרע אשר. ראשו מתוק וסופו מר. שכן צאו וראו מה יש לו למכובדנו לומר כשהוא יוצא סוף-סוף לרשות הרבים, והימים ימי הרתייעולם, ימי בוקה ומבוקה ומבולקה והכל ממתנינים למוצא פיהם של גרולי הרור, על אחת כמה וכמה אם ריביריים אינם נשמעים תרין בשער נר רבים.

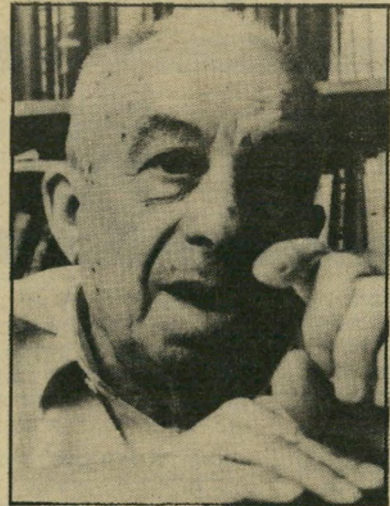
ראש לכל עמד והכריו שבתנועה המכונה "כנענית" היו — ריבירי רב סדן — הרבה מאוד שוואנצים. לעומתם היה בה גם "אחד פיקח", את שלו היה אקדמאי, הוא ניסה לכבוש את המלכה, את ביאליק, ולצרף אותו אל הכנענים, מפני שריבר בזכות נשיאת נשים נוכריות, ובמניל

האש הוא מעריץ את הקישוט של המלכה הגויה.

ומרא דאתרא של הנקודה שומע את אימרי השפר ומבהיר: הכוונה ב"אח האקדמאי" לבועז עברון. שמע מיניה, ש"האחד הפיקח" שלא היה "שוואנץ" היה אחיו הצעיר של בועז, יאיר. והרברים תמוהים. תמוהים מאוד.

אבל הלא דווקא לכך כיוון אותו קדמוני שאמר: "יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטיפשים". שהרי סדן לא לבועז וליאיר עברון כיוון, כי אם לרפם ב"כנענות", הלא הוא יונתן רטוש המנוח, שאחיו האקדמאי אינו אלא פרופ' עוזי אורנג' ייבדל לחיים ארוכים. כך או כך, רק רטוש ניסה "לכבוש" את "המלכה" — ביאליק, כאמצעות חיבוריו על מילת האש של זה האחרון.

ומה עוד יש לפרופ' סדן להשמיענו בריאיון נדיר זה? כן, גם זה ש"קלוזנר הצעיר (עמוס עוז) דווקא כתב עכשיו ספר יפה. מאוד נהנית, ואני לא אומר את זה רק בגלל שדן מירון ריכז נגד הספר. א"ב יהושע זה יהודי שהיה לו אבא הגון

רב סדן: "אחד פיקח"

מאוד, והיה בטוח שיהיה לו בן ממשיך ברכו, והבן שלו מבלבל את המוח". ובשביל זה לא כראי היה לפנות להעיתונות ולהפר חרם בן שנים? — שוואנצים? ואב הגון שבנו "מבלבל את המוח"?

וכיוון שהמתחיל במיצוה אינו יכול עוד לעצור, נקשה גם זאת על רב סדן. מיהו זה המשמיע כאן באוזנו את הטייירה הזאת כנגד הסיפורת שהיא היום יותר מדי קשורה עם העיתונות?

לא, לא עגנון או אברהם בן ציחק הם המדברים כאן, כי אם מי שבצעמו — אני מצטט את הערות המראיין — הצטרף למערכת דבר בשנת 1927 ומאז, לאורך תקופה של 60 שנה, הוא כותב בעיתון בקביעות ותקופה מסוימת גם ערך את מספר הסיפורת.

שמע, 62 שנה בארץ, מהן 60 בעיתונות. וכיצד נתמזל דווקא מזלו שלו וכנסו לפרס העיתונאי ולא נכוזה? אין זאת אלא שגם הוא, כרטוש, "אחד פיקח". אבל זאת הלא ידענו מכבר. אבל מה ל"אחד פיקח" ול"שוואנצים" של נקודה? תיקו.

רי בריה

צפריר גוטליב:

תבנית נוף מולדתו

אחת ההשפעות הלא-ברוכות של המרע, או שמא הספורט, על הרוח, היא הנטיה הכפייתית לכמת, למדוד ולהשוות. וישבים אנשים רציניים וסופרים, בעזרת מחשב כמוכן, את מיספר אותיות-היחס בעגנון או הציוויים וסימניה-שאלה בקוסדה האלוהית. לא פחות מייגעת היא הנטיה להשוות בין ספרים או סופרים כאילו היו שחיינים או משתתפים בתחרות ריצה. בכך עוסקים, כך נדמה לי, לא רק מבקרים מיקצועיים אלא גם הסיפורים עצמם, ברובם.

השנה האחרונה הרגימה, עבור מי שהיה זקוק להוכחה, עד כמה מושרשת המגמה הזאת. אילכך ראוי אולי להדגיש מה הפסול בה. הרי לא מורכב בקבוצת אנשים היוצאת מנקודה א' לנקודה ב'. אין אחריות בטיגנון התנועה, במידה שמילה זו מתאמה בכלל לגרסא. האם ניתן לדבר כן במשתמש של מיגרסא או בריכה שבגולותיהם כרו רים ומוסכמים ומקובלים על הכל? יש ודאי מי שיאמר כי השפה העברית, או הלאומיות הישראית, מסמנת את התחום. רק מי שכותב עברית ומשתתף בהוויה הישראלית בצורה זו או אחרת נמצא בתחומי המיגרס. אומנם, על-פי קריטריונים אלה, מחכים לנו, מחזה שנכתב צרפתית בידי סמואל בֶּקֶט היושב בפאריס, אינו מחזה אירי (ובֶּקֶט עצמו הריהו גם פרוטסטאנטי, נוסף לכל הצרות). ובאמת — אין זה מחזה אירי — וכמה טוב שאין הוא כזה.

כל ישראלי שישב תקופה מסוימת ב"חול" (חוק לארץ — מושג מעניין כשלעצמו: האם הא"י הידועה שנשמטה, לכאורה, אינה אומרת את הכל?), ואין בידו אליבי מובהק, כלומר אינו ב"שליחות", אינו משתתף בשיחזור קורס מפ"ם בהרי האגרים, ואינו שוהה שם במיסגרת טוראט מזוהר — התוודע, בתוכו פנימה ובמיפגש עם ישראלים אחרים המגיעים בקיץ (במיסגרת מה שיונתן מילר מכנה: "מסע ההגירה העונתית של אלה הטוריסט") למה שאפשר להגדירו כתי-פישת מרחב ימי-ביניימית. הישראלי, מסתבר, מצוית לחוקי הקוסמולוגיה האריסטוטלית אשר, אליבא דארנסט קאסירר, גורסת "מקום טיבעי" אלה. והיינו, כל יסוד, כל דבר, יש לו "שורשים" במקום מסוים שאליה הוא שואף לשוב משום שרק בו ימצא את תיקונו, את שלמותו. במקום אחר, בכל מקום אחר, יישותו מוטלת בספק. אלא אם כן, כאמור למעלה, יש להימצאותו מחוץ למקומו ה"טיבעי" הצדקה פונקציונלית, "שלי-חזית".

כמדומני, מי שיברוק (לאחר "זונח את הס" פידומטר) את המאהב ב"א"י יהושע, או עוד דוגמה, את הסיפור "אש זרה" מתוך הקובץ ה"מוקדם ארצות החן של עוז, לאור התפישת הנדרת למעלה, יגלה באחת או הרצינות התהומית, הנאיבית בעצם, של שני הסופרים האלה, רצינות שעצם על חשיבותם וגם על מיגבלותיהם, או, ליתר דיוק, מיגבלות הרור שהם, בכישרונם, מ"שמישים לו לפה. "אדם" ב"אסיה", "יאיר" ב"רושלים: מנקודת-המבט שהיצגו אין ההבדל ביניהם משמעותי, למרות ההבדל בהרגשים, שה"רי כאן גם כאן מרובר בהתנכלות הגורם הלכלי הנתפש בשתי היצירות כשקטני, או, על כל פנים, כלאיש, מהול, מעורב בסגנון, וריס וויס דמויות כאלה גם בספרים אחרים. הן אכן סטיריאוטיפיות או אבטיפוסיות אולם יש לראות בהן חלק ממארג או תפישת עולם דינאמית,

בלפור חקק

אמי בשר ודם

כשהייתי ילד נתנה אמי בידי עין של דג, ואמרה: הנה בני ברגלף עינו של הדג. הנה ואמרו: תדרך העין הרעה תדרך עד דק.

אבל אמי גם ידעה לתפר לי ילקוט משאריות של עורות והיה זה הילקוט על גבי כתנת אורות, פתנת שאריות. ועל ספרי הלמוד של בית הספר. ועטפה עטיפות בד עם רמת השפר. בכתב רש"י רקמה אמלו ספרי חשבון. (ושלא אשכח: היא רקמה גם פרכת לאחר פרעות הדמים. לזכר שני אחיה התמימים). באותן הימים שהתיכה אבץ על גחלים בוערים להמיס עינים רעות ומזיקים אחרים. נתנה לפי נפית דבש בבקרים.

והיא נתנה לי גם צידה לשעות של חשבון נפש. אמי תמיד ידעה לומר: לך לשלום בני, אך אל תרבה במרחק. ובאותן שפתיים לחשה אמרה: תדרך עין הדג. והיתה מוסיפה בקול: גם אם תלך בני בניא שאלו בעמק הנורא לא תירא רע. לא יארע רע מצד שמאל לא תבוא מארה.

דהיינו, על-פי מקומו ב"קוסמוס" ולא באופן סטאטי — גורם גלותי, אמרנו, המתנכל לשר"י שיות הספארטאנית-תמה ולכן גם פגיעה, שברי-רית, של מי שצמח בקרקע מקומית זו ולפיכך יש לאליידו לפתור את החידה ("אש זרה") או להחזיר את הסדר הטוב לכבישי הארץ (אדם של המאהב וסיריו המיטאפוריים ימה ונגבה), אילו לא הפ"י ריעו לו.

אמרת רצינות נאיבית, שהרי סוג העלילה ששתי הרונמות שלנו ממחישות נע בתוך הערוץ או התוואי שנקבע לו על-ידי האידאולוגיה ש"אימץ לעצמו מבלידעת. הוא זורם בו בכוח רב, מקציף והמכיל כל מפל ואשר, מבלי שישאל את עצמו: ללא אני זורם בעצם?"

המיטאפיסיקה הזאת (הגניס השורשי הטהור או המטורה, וריסוס השעטנו המכפיש המשקף) נטועה כה עמוק, עד שגם האכזבה מהציפיות המעוגגות בה: העילגות הצברית אשר עוז מתארה בדרך כלל באירוניה שאינה משוללת מידה של חיבה וסימפאטיה (לאחרונה, שוב, בקופסה שחור (ה) אינה מצליחה להתיר את מי שהיו אמנים עליה מכבליהם. הפאראוקס הקשה הוא כמובן העובדה שההצלחה המרינית-חברתית המסחררת אשר אותו דור חווה עם הקמת המדינה לוותה בכישלון המיטאפיסיקה שלו: הרור שנוצר ב"תור" המדינה (ואשר כותב שורות אלה נמנה ע"י מו) איכזב.

יש כנראה איהו קסם מאגי בקוסמולוגיה הא"י ריטוטלית הנזכרת אשר לא רק שאינו מתיר אסורים אלא אף כובש לבנות נוספים חרשות לבקרים. לפני זמן לא רב, שמעתי כמו אוני על גיורת, אנגליה במוצאה, הנמצאת כאן עם בעלה — שליח או נציג של מישר ממשלתי ישראלי כלשהו — ששאלה ישראלי (החי באנגליה ללא מטרה מוצהרת) במפגיע: "למה אתה כאן?" אפילו שובר, למרות שדיבר בכמה קולות בעניין זה, ב"ע" עמדה איראצינאלית לחלוטין בכך שייחס לאדמת-ישראל תכונות מיוחדות ומפלאות, כפי שהוכיח פרופסור אוריאל טל המנוח באחד מכתביו קרוי.

ואם בובר כך, מה כבר ניתן לתבוע ממי שצמח בתוך אותה תפישה וגבולותיה הם גבולותיו? כלומר, מי ש"ינק את אותו "צמוד" אינטלקטואלי-אירירחני (חרף היומרה ההפוכה: ההתנכרות ל"רוח) נוסח היידגר? כיצד יבין שהאדם הוא גוף מולדתו באותה מידה שאינו כזה?

לונדון

אישה השנה בסיפורת העברית: הקורא החדש

רומנים שנמכרו השנה בעשרות אלפי עותקים. מה שמאפיין את המכירה השנה הוא דווקא פיזור, ולא ריכוז. מי שנכנס אל חנויות הספרים ההולכות ומתרחבות נדהם ממיספר הספרים החדשים בכל שבוע. רובם נמכרו לא בעשרות אלפים. אבל במיספר מספיק לקיים פעילות מולית ענפה. הקורא החדש שואל שאלות רבות ומכיוונים רבים. על השאלות האלה אנתנו יודעים מעט.

שלישית. כאשר סופרים כותבים, יש ברקע גם קולות אחרים. לא תהיה זו השערה פרועה. נדמה לי להניח שרבים מן הפונים אל רומאנים, שיריים, סיפורים, מרגישים כי יש בהם סיכוי לקול אחראי יותר, ומעמיק יותר מן הקולות האחרים ובמחלוקת הישראלית. יש הרבה כוח בידי אנשי-ציבור, מדינאים כעיקר, אבל יש בדברים שהם אומרים מעט יכולת לחשוב מחשבה פרספקטיבית, מעט רגישות. ולכן גם מעט סמכות. כאשר החיים הסיפוריים מגלים ריגמיקה בינו כחיים שמסביב יש סטאגנציה, קיפאון. נפער פער של איבה-ידות וילן מה שיש בספר לבין מה שיש סביבו. זה פער מרתק לאדם כותב. זה גם פער מסוכן — לכותב, לקורא, למי שאינו קורא (לצד מיליון ומאתיים אלף הקוראים יש מיספר רומה שאינם קוראים כלל או קוראים מעט מאוד. גם זה נתון קובע).

הרבה ספרים נכתבו השנה, ולא מעט ספרים טובים. אבל הקורא החדש, האלמוני במידה רבה, משך אליו השנה תשומת-לב מיוחדת.

מיספר הספרים שנמכרו השנה גדול מן המיספר שנמכר בשנים קודמות. ניסו לבטל את העובדה הזאת, לומר שסיפורת אינה עומרת על מיספרים ועל כמות. אינני יודע עד כמה מותר לבטל מיספרים ככלל. גם בספרות. אבל קשה לבטל את המיספרים האלה: כמיליון ו-200 אלף ישראליים קראו ב-1987 לפחות ספר אחד בחודש. 800 אלף קראו סיפורת יפה. אחוז הקוראים מתוך האוכלוסיה לא גרל בשנים האחרונות, אבל עם גידול האוכלוסיה נוספו עשרות אלפי קוראים חדשים. מה עוד שאחוז קוראי העברית גדל. (אומדני הסקר של הלישכה המרכזית לסטטיסטיקה מתאיימים רק על יהודים בני 14 ומעלה). מה אנחנו יודעים על הקוראים האלה מעט מאוד.

ראשית, לא יתכן שכולם כאו ממוצא מערבי. זאת אומרת: רבים הביאו איתם מקורות תרבותיים שונים מאלה שמיונים את רובם של הספרים הנכתבים. אם מישפחה הגיעה ארצה מארצות ערב בשנות החמישים, סכיך להניח שהיכולת לקריאה שוטפת בעברית הופיעה אצל הבנים בשנות השיניים. ואז לקרוא פירושו עבורם לפתח רדישה עם סופר שמגולל, לרוב, רק לשער השערות כלליות ולא-מרויכות על קוראו. המספרים מוכיחים שהרדישה מתקיים, אבל מה שנאמר בו לא ברור.

שנית, מ"לים מזהירים אותנו שלא לרכז את המבט בשלושה-ארבעה